

УДК 811.11:8162:579.284

Ольга КАНИБОЛОЦЬКА,*orcid.org/0000-0002-9622-0731**кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри викладання другої іноземної мови
Запорізького національного університету
(Запоріжжя, Україна) kolga1512@gmail.com*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ «MIND MAP» ДЛЯ РОЗВИТКУ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Стаття присвячена дослідженню особливостей впровадження інтерактивного навчання з метою активізації процесу формування іноземної комунікативної компетенції майбутніх вчителів іноземної мови. Аналізуються інтерактивний метод «mind map» із точки зору доцільності та ефективності його використання з метою розвитку репродуктивних видів іноземомовленнєвої діяльності.

Ключові слова: іноземна комунікативна компетенція, інтерактивне навчання, «mind map», вчитель іноземної мови, вища школа.

Olha KANIBOLOTSKA,*orcid.org/0000-0002-9622-0731**Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Teaching Second Foreign Language
Zaporizhzhia National University
(Zaporizhzhia, Ukraine) kolga1512@gmail.com*

FEATURES OF “MIND MAP” INTERACTIVE TECHNOLOGY USING FOR THE DEVELOPMENT OF FOREIGN COMMUNICATIVE COMPETENCE OF THE FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS

The article is devoted to the study of the peculiarities of the introduction of interactive teaching with the purpose of activating the process of the student communicative competence formation in the universities. The interactive «mind map» method is analysed from the point of view of expediency and efficiency of its use for the purpose of development of reproductive types of foreign language activity. The capability of new powerful multimedia authoring tools have enabled more widespread development of learning environments that facilitate the exploration and solution to complex and realistic problems. In addition, the consumption of mental abilities is another significant problem in learning. One method to this problem is the use of mind maps. Mind mapping is a visual form of note taking that offers an overview of a topic and its complex information, allowing students to comprehend, create new ideas and build connections. In other words, mind maps are just a way to organize ourselves and make our life easier. Active learning is what makes a person to stand out and be successful, and creating mind maps is just an easier way to achieve this kind of learning. Through the use of colors, images and words, mind mapping encourages students to begin with a central idea and expand outward to more in-depth sub-topics. The attempts to use «mind map» technology in the field of foreign-language teaching proved effectiveness for the forming of such reproductive kinds of foreign activities as writing and speaking.

Key words: foreign communicative competence, interactive learning, mind map, foreign language teacher, higher school.

Постановка проблеми. У зв'язку з модернізацією та інформатизацією сучасного суспільства вища школа як соціальний інститут не може не відчувати на собі зміни, що відбуваються у суспільстві. Наслідком технічного прогресу є підвищення ефективності вивчення іноземних мов (далі ІМ), а саме інтенсифікація процесу підготовки майбутніх вчителів іноземної мови. Найважливішою складовою частиною навчального процесу сучасні дослідники вважають запровадження інтерактивного підходу до навчання, а саме до

процесу формування іноземної комунікативної компетенції майбутніх вчителів іноземної мови.

Аналіз досліджень. Теоретичні аспекти, пов'язані з визначенням сутності інтерактивних методів, їх класифікації, визначенням найбільш поширених і придатних їм видів для розв'язання навчальних завдань, набули висвітлення в працях українських вчених (Н. Балицької, Н. Васильєвої, Г. Коберник, С. Кулик, О. Пометун, та ін.), які обґрунтовують доцільність застосування інтерактиву для посилення ефективності процесу

навчання. Інтерактивний метод – метод навчання, в рамках якого пропонується розуміння соціальної взаємодії людей як міжособистісної комунікації, найважливішою особливістю якої визнається здатність людини «приймати роль іншого», уявляти, як його сприймає партнер по спілкуванню і відповідно інтерпретувати ситуацію і конструювати власні дії. Інтерактивні технології входять до інноваційних, що являють собою організацію засвоєння знань і формування певних вмій та навичок через сукупність особливим способом організованих навчально-пізнавальних дій, що полягають в активній взаємодії студентів між собою та побудові міжособистісного спілкування з метою досягнення запланованого результату. Варто зазначити, що з початку використання інтерактивних методів навчання відбулись якісні зміни в рівні володіння студентами іноземною мовою, зросла зацікавленість учнів у навчальному предметі та рівень знання англійської мови. Адже для вивчення іноземної мови актуальними стають інтерактивні технології, а саме: технологія «mind map», метод проектів, метод «мозкового штурму», презентація, аукціон ідей тощо.

Мета статті. Метою нашого дослідження є саме аналіз доцільності використання інтерактивної технології «mind map» із метою формування іншомовної комунікативної компетенції, тому що, на нашу думку, вона найефективніше впливає на розвиток іншомовленнєвої діяльності студента, а саме розвиває навички іншомовного говоріння та іншомовного письма.

Однією з важливих передумов використання технології «mind map» («карта пам'яті», «інтелект карта») у процесі вивчення ІМ у вищій школі є рівень комунікативного розвитку студента/майбутнього вчителя іноземної мови. Психологічною основою методу «карти пам'яті» є асоціативне мислення. Досить відтворити в пам'яті один об'єкт цієї «інформаційної карти», і він ланцюжком потягне за собою десятки взаємопов'язаних фактів, подій, відчуттів. Так виникає багатовимірне асоціативне мислення, яке дає змогу бачити не просто об'єкт навколишнього світу сам по собі, а у взаємозв'язку з іншими об'єктами. У складанні «інтелект-карти» працюють обидві півкулі головного мозку, оскільки в процесі їх побудови бере участь більшість каналів сприйняття. Коли ми працюємо зі схемами, аналізуємо інформацію, у нас працює ліва півкуля, яка відповідає за логіку. Якщо починаємо підбирати малюнки (графічні образи), відповідні до слів, розміщених на гілках «інтелект-карти», то активізуються нові розумові процеси, які до цього моменту не були

здіяні. До роботи лівої півкулі мозку підключається права півкуля, що відповідає за образи. Так зв'язується робота обох півкуль – від асоціацій до логіки і назад. У цьому важлива перевага технології «інтелект-карт».

У сучасних дослідженнях немає єдиного загальноприйнятого значення поняття «інтелект-карта». Насамперед, це пов'язано з особливостями перекладу поняття «mind map» з англійської мови, що має такі еквіваленти в українській мові: «інтелектуальні карти», «ментальні карти», «карти розуму», «карти пам'яті», «асоціативні карти». У процесі нашого дослідження будемо триматись терміна «mind map». Поняття «mind mapping» використовують у своїх працях зарубіжні дослідники Ch. Davison, W. Kistler Eric, D. Murley, H. Swan із визначенням – інноваційна технологія, що активізує мозок до комунікації та сприяє відтворенню творчого мислення. Н. Терещенко використовує термін «інтелект-карта» як спосіб зображення процесу загального системного мислення за допомогою схем, а також як зручна техніка альтернативного запису. «Mind map» зазначає спосіб зображення думок, ідей у вигляді діаграм, схем, які візуалізують подану інформацію, підвищують процес запам'ятовування та сприймання людиною, дають змогу відтворювати інформацію навіть через тривалий час.

Виклад основного матеріалу. Український дослідник Н. Терещенко вказав на метод моделювання як на методологічну основу створення та використання «mind map» як засіб активізації пізнавальної діяльності. Це ефективний наочний метод, що сприяє: розвитку мотивації та посилення інтересу, в тому числі до способів набуття знань; розвитку мислення, інтелектуальних здібностей; індивідуалізації (самостійності та творчому мисленні); збільшенню арсеналу засобів пізнавальної діяльності, опануванню сучасними методами та методиками наукового пізнання, пов'язаними з використанням комп'ютерних технологій. «Mind map» використовуються для створення, візуалізації, структуризації і класифікації ідей та являють собою засіб вирішення завдань, ухвалення рішень, аналізу подій, підсумку інформації тощо. Ця технологія спрямована на з'ясування основних, допоміжних, залежних компонентів проблеми чи питання, їх взаємозв'язку і зумовленості – і тим самим забезпечує глибше розуміння та засвоєння учнями навчального матеріалу. А розвиток саме мислення в дитини найкраще розвиває уміння говорити та писати. Використання «mind map» можливе під час виконання будь-яких видів завдань, наприклад, підготовки

та презентації проектних робіт, вирішення проблемних завдань, прийняття рішень, мозкового штурму, прогнозування подій, проведення групових дискусій, диспутів тощо. Така форма роботи мотивує учнів до активної творчої діяльності як у групі, так і в міні-групах або індивідуально, стимулює розвиток навичок і вмінь усного й писемного мовлення, сприяє набуттю комунікативних умінь.

У будь-якій ситуації спілкування присутній той, хто говорить і пише, слухає або читає. Звідси виділення основних видів мовленнєвої діяльності: репродуктивних і рецептивних. Наш інтерес спрямований на теоретичне дослідження саме репродуктивної діяльності, що включає в себе говоріння і письмо. Актуальність проблеми навчання студентів репродуктивних видів мовленнєвої діяльності засобами технології «mind map» пояснюється кількома причинами. Така технологія надає нові можливості для вивчення ІМ: навчання відбувається в цікавій інтерактивній формі, забезпечує емоційність і високу мотивацію процесу навчання. А. Гордєєва у своєму дослідженні рекомендує використовувати «mind map»: по-перше, для запису ідей у процесі мозкового штурму з метою підготовки до обговорення проблеми; по-друге, для збирання ідей та візуалізації інформації з метою підготовки до монологічного мовлення під час презентації/виступу, у письмі – для запису ідей у процесі мозкового штурму з метою підготовки до написання письмової роботи, наприклад есе. Переваги використання «mind map» і полягають у тому, що схему представлено як складну систему логічних зв'язків, де всі мовні та мовленнєві одиниці представлені не ізольовано, а у зв'язку з іншими. Якщо взяти до уваги групування мовних та мовленнєвих одиниць, що визначається власним підходом до розташування слів у розділах чи підрозділах, створення «mind map» сприяє їх запам'ятовуванню і допомагає зробити як усне, так і писемне мовлення студентів багатшим. Отже, представлені переваги є доказом того, що інтерактивна технологія, на яку спирається наше дослідження, має ефективний вплив на розвиток мовленнєвої діяльності учнів. Також К. Polson зазначає, що легше усвідомити «mind map» за умови самостійного структурування, систематизації та перекодування навчальної інформації у візуальну форму. Відомо, що ефективна візуалізація стимулює роботу пам'яті, дає змогу побачити суть проблеми, виявити в наборі даних нові знання (Polson, 2003).

Перевага такої «mind map» полягає в тому, що студенти отримують готовий план дій, вико-

ристання якого допоможе успішно здійснювати іншомовну мовленнєву діяльність і неодмінно приведе до вирішення проблеми. Що стосується підготовки повідомлень, розповідей, презентацій, створення «mind map» допомагає записати необхідну інформацію у вигляді схеми, яка, з одного боку, стане опорою під час виступу, а з іншого боку, стане способом візуалізації інформації, яка у процесі представлення її аудиторії допоможе легшому сприйманню і запам'ятовуванню необхідних фактів слухачами, сприятиме зняттю мовного бар'єру, розвитку аналітичного, критичного та творчого мислення. «Mind map» створюють мотивацію до вивчення ІМ, є незамінними, і їх варто використовувати для збирання ідей під час мозкового штурму, оскільки кожне ключове поняття може мати асоціації з іншими. Есе, навчання і написання якого сприяє формуванню комунікативної компетентності в письмі, потребує наявності в учнів значної кількості ідей, які допомагають, залежно від його виду, описувати події, знаходити аргументи, наводити приклади, пояснювати причини виникнення проблеми, вказувати шляхи її вирішення тощо. Таким чином, можемо стверджувати, що розглянута інтерактивна технологія є однією з найпрогресивніших на сучасному етапі вивчення ІМ. «Mind map» привертають увагу аудиторії, залучаючи її до співпраці; роблять заняття і презентації більш органічними; не тільки зберігають факти, але й демонструють взаємозв'язки між ними, тим самим забезпечуючи глибше розуміння предмета, мають достатнє теоретичне підґрунтя, чіткі прагматичні стимули і реальне практичне значення у формуванні власних навчальних стратегій.

Дослідженню проблеми використання інтерактивних технологій у навчанні ІМ майбутніх вчителів іноземної мови, а також особливостям та перевагам інтерактивної методики присвячено багато наукових праць. Проте проблема впровадження сучасної технології «mind map» для навчання іншомовного письма та говоріння у процесі вивчення ІМ у вишах із поглибленим вивченням іноземних мов залишається нерозробленою. В методиці нині немає одностайного погляду на сутність цієї методики навчання, так само як немає єдиного визначення послідовності роботи з «mind map». Варто зазначити, що однією з цілей організації інтерактивної діяльності студентів є, крім досягнення певного конкретного результату, використання іноземної мови на всіх етапах виконання роботи, як на занятті, так і під час самостійної позааудиторної роботи. Отже, завданням викладача є організувати роботу студентів так,

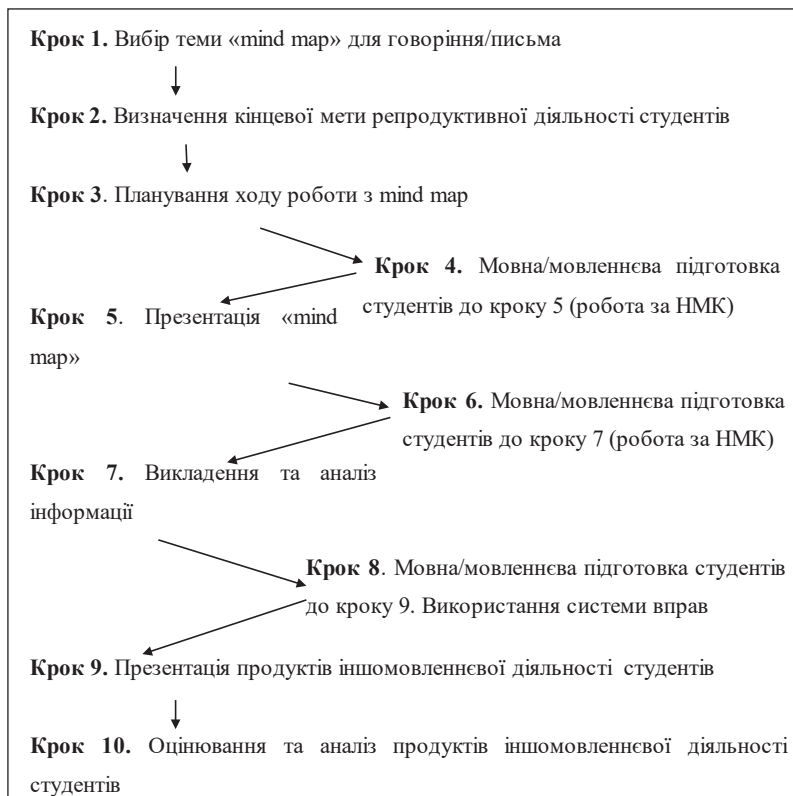

Схема 1. Алгоритм /послідовність іншомовленнєвої діяльності з «mind map»

щоб спонукати їх до спілкування ІМ навіть у поза-аудиторний час. На наш погляд, досягненню цієї мети сприятиме створення каталогу «mind map» та системи завдань, які були б орієнтовані на особистісні інтереси студентів, а також враховували їхній власний життєвий досвід і знання, навички і вміння з різних сфер життя.

Спираючись на досвід іншомовного навчання Н. Swan, розробимо послідовність/алгоритм використання інтерактивної моделі навчання ІМ на матеріалі використання mind map у процесі формування навичок говоріння та письма студентів вищої мовної школи (Swan, 2011). Головна ідея такого навчання полягає у природньому навчанні, яке було б пов’язане з інтересами студентів. Необхідні знання, навички та вміння учні одержують у коротких навчальних сесіях, які чергуються з фазами інтерактивної роботи, наприкінці презентуються результати інтерактивної роботи та аналізується навчальний процес. Адаптуючи цю модель до навчання ІМ у вищій школі, можна визначити таку послідовність її реалізації: студенти засвоюють необхідний мовний і мовленнєвий матеріал, виконують вправи на формування й розвиток необхідних мовленнєвих навичок і вмінь володіння цим матеріалом і після цього починають роботу з «mind map» та створюють

власний продукт іншомовленнєвої діяльності. Такий алгоритм інтерактивної роботи представлений стає актуальним з активним використанням автентичних навчально-методичних комплексів (далі – НМК) з ІМ (див. Схема 1).

Цей алгоритм/послідовність іншомовленнєвої діяльності з «mind map» на матеріалі письма і говоріння має проходити в 10 етапів. Так, робота з «mind map» починається з вибору її теми, потім визначається мета, яку треба, зрештою, досягти в роботі з «mind map», та планування ходу роботи з «mind map». Наступний крок – мовна/мовленнєва розминка (робота за НМК), що переходить у розбір готової «mind map». Варто також зазначити, що наступним етапом виконуються мовні/мовленнєві завдання, що базуються вже на розвиток умінь та навичок письма, говоріння, це вже є підготовкою до іншого, не менш важливого етапу – викладення та аналіз інформації. На цьому етапі обговорюється інформація, подана у «mind map». Далі переходимо до використання системи вправ. Після чого відбувається презентація продуктів іншомовленнєвої діяльності студентів/майбутніх вчителів іноземної мови. Закінчується алгоритм роботи з «mind map» оцінюванням готового продукту іншомовленнєвої діяльності студентів (оцінювання навичок письма, говоріння).

Висновки. У результаті проведеного дослідження ми дійшли висновків, що орієнтація України на гуманітаризацію освіти й інтеграцію вітчизняної системи освіти з європейською призвели до перегляду методичної бази освіти загалом. Істотно змінився соціальний контекст вивчення іноземної мови з використанням інформаційних та інтерактивних технологій навчання.

Саме тому нині популярними є технології інтерактивного навчання, оскільки вони забезпечують реалізацію перелічених умов. Інтерактивне навчання – це навчання в режимі діалогу, під час якого відбувається взаємодія учасників педагогічного процесу з метою взаєморозуміння, спільного вирішення навчальних завдань, розвитку особистісних якостей учнів. У нашому дослідженні категорію «інтерактивне навчання» в рамках вивчення іноземної мови розглядаємо як: а) взаємодію викладача та студентів у процесі спілкування; б) навчання з метою вирішення лінгвістичних і комунікативних завдань.

Таким чином, можемо стверджувати, що розглянута інтерактивна технологія «mind map» є однією з найпрогресивніших на сучасному етапі вивчення іноземної мови, а також під час підготовки майбутніх вчителів іноземної мови. «Mind map» привертає увагу аудиторії, залучаючи її до співпраці; роблять заняття і презентації більш органічними; не тільки зберігають факти, але й демонструють взаємозв'язки між ними, тим самим забезпечуючи глибше розуміння предмета. «Інтелектуальна карта» – це спосіб зображення процесу загального системного мислення за допомогою схем. Перевагами цієї технології є візуалізація потрібної інформації; швидке згадування лексики з теми, правил письма, творча, цікава форма роботи, активізація та інтенсифікація процесу формування іншомовної комунікативної компетенції студентів мовних спеціальностей / майбутніх вчителів іноземної мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Polson K. Mind Mapping in Learning and Teaching: Pupil and Teacher Perspectives. Teacher Researcher programmer 2003/2004. URL: [http://www.gtcs.org.uk/web/ FILES/ Form Uploads/mind-mapping-in-learning-and-teaching1781_342.pdf](http://www.gtcs.org.uk/web/FILES/Form%20Uploads/mind-mapping-in-learning-and-teaching1781_342.pdf).
2. Swan H. Mind mapping for writers: Part 1. URL : <http://www.teachingvillage.org/2011/01/07/mind-mapping-for-writers-part-1-by-hobbieswan/> (07.01.2011).